

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *E. J.*

Cím: *XII. kerület, Mátyás király város*

Forrás: *Pesti Napló*

Bp.
(Hely)

1938. máj. 28.
(Idő)

(Köt. v. füz.)

Osztályozás

Tárgy

F25.091

Hely

Idő

'1938'

Személy

XII. KERÜLET, MÁTYÁS KIRÁLY VÁROS

Ami az elnevezés indoklásából kimaradt — Beszámoló a hűvösvölgyi ásatások-ról — A kétféleképpen fordítható Bonfini-szöveg — Ahol Mátyás Pázmány lovag látogatását fogadta — Szapolyai első dolga — A csecsemőt tartó csontváz

Villamoson az idők nyomában...

...ad tertium lapidem.
(Bonfini: Rerum Hungarorum.)

Budapest arányosabb kerületi beosztásával kapcsolatban a hegyvidék is új elnevezéseket kapott. Így születt meg Hűvösvölgy új térképeime: *XII. kerület, Mátyás király város*. A Balázs vendéglő és a Páfrány út fölött húzódó *Vadaskert* adta a Közmunkatanácsnak az ötletet, hogy az »Igazságos«-ról nevezzék el Pest legkellemesebb vidékét. A Vadaskert ugyanis, mint köz tudomású, Mátyás király kedvence vadászterülete volt, ő is építtette. Azt azonban már csak igen kevesen tudják, miért szolgált rá különösebben ez a körzet, hogy nagy királyunk nevét viselje. Hiszen a kerületi elnevezések indoklásából is kimaradt. Megtalálták ugyanis a Hűvösvölgyben Mátyás király nyéki vadászkastélyának romjait. Ez a kastély Mátyásnak, különösen nyáron, kedvence tartózkodási helyül szolgált. A vadászlak a kutatók által számontartott történelmi hiteles tanyája volt Mátyásnak, csak éppen Bonfini: Rerum Hungarorum... latinnyelvű szövegének kétféleképpen is értelmezhető jelentéséből a meg nem felelő fordításból indultak ki a szakemberek, csak éppen Bonfini: Rerum Hungarorum... hogy a Bonfini krónika fordításában keresse a hibát...

Kezdjük tehát a legelején.

Lapis = mérőöldkő

A kútfők bőven szolgálnak részletekkel Mátyás és utódainak vadászgatásairól és hamarosan ráirányult a kutatók figyelme a Vadaskertre. A hűvösvölgyi kirándulók jól ismerik a hegyvidéknek ezt a részét és mindannyian azt hitték, hogy legnevezetesebb oroszálalakú sziklájáról. A Vadaskert magas fallal körülkerített erdőrészlet volt a maga idejében. Nyék a régi magyarok nyelvén bekerített helyet jelentett, Magyarországon több Nyék nevű helység volt és nyilván a nevezetes Vadaskertől kapta nevét az egykori hűvösvölgyi Nyék község, amely a régi I. kerületi elnevezésben megöröklést is nyert. A történelemben nincsenek meglepetések, ma a pályaudvarok köré keletkeznek települések, akkoriban a királyi vadászterületek köré keletkeztek. Ki tudja, melyik jelent fejlettebb életviszonyokat, különösen, amikor olyan királyról van szó, aki a világtörténelem egyik legmegtisztelőbb jelzőjét viselte.

A Vadaskert két méter magas kőfal vette körül. A Garády Sándor miniszteri tanácsos által vezetett ásatások eleinte a Vadaskert pontos határainak megállapítására szorítkoztak. Sikert is egykori falmaradványokra bukkanni, amelyek közül a legemlékeztetőbb a Kapi uca 24. számú háznál talált falmaradvány, amely mintegy másfél méter magas.

A Vadaskert pontos határainak megállapítása után Garády Sándor úgy vélte, hogy nem valószínű, hogy az addig feltételezett vidékeken legyen a nevezetes kastély. A kutatók ugyanis részben a Zugligetben, másrésze a Svábhegyen kereste. Garády nem tartotta valószínűnek, hogy olyan távol feküdt volna a vadászterületől. Tanulmányozva ugyanis az akkori idők leírásait, arra a megállapításra jutott, hogy a kastély részben a Vadaskert ellenőrzését is célozta és azt bajosan lehetett volna annyira távol annak határaitól megoldani. De sok más egyéb adat is szólt amellett, hogy az eddigi kutatók rossz úton jártak.

A legérdekesebb kétségkívül az említett rosszul értelmezett latin kifejezés volt. A *Rerum Hungarorum*... szerint az »ad tertium lapidem« fekk a vadászlak. Garády Sándor miniszteri tanácsosnak támadt az a gondolata, hogy Bonfini szövegében a »lapis«-t, mint mérőöldkővet kell értelmezni, nem pedig, mint az eddigi kutatók, határkőként. Az egykori országúton elindulva szabályszerűen lemérték a térképen a három római mérőöldnek megfelelő négy és fél kilométert és alig néhány éve megkezdtek az ásatást. Mily nagy volt a fáradságtalan kutató öröme, amikor már az első kapavágások sikerrel jártak.

Érdeemes elmondani, hogy a telek tulajdonosai család hagyományként őrizték, hogy földjükön valamikor Mátyás király kastélya állott. Így találkozott a regényes hagyomány és a módszeres tanulmány.

Hidegkúti út 48

Aki Mátyás királyunk nyéki vadászkastélyának maradványaira kíváncsi, sokkal kényelmesebben megközelítheti, mint a középkorvégi kortárs. Mária királyné, budai szép napokról beszél naplójában és attakélekként említi élményét, amikor fátylak mellett térték késő este a nyári lakból a várba. Ma autobusszal kitűnő úton, vagy villamossal közelíthetjük meg a romokat és ha leszáll az est, ívlámpák fénye mellett térhetünk vissza. Mátyás igazságos volt, a történelem már nem az. A kastélyhoz csak elhanyagolt utakat engedélyezett és mire elkészültek az utak és a világítás, elenyészett az úrilak. Vajon milyen különösebb fáradságába került volna a történelemnek úgy hajtani szekerét, hogy a pompásan aszfaltozott úton autóján közelíthette volna meg az Igazságos kedvence lakóhelyét.

Közp. nyomt. XX. 22. 22

Bar úgy veljünk, nem csalódunk, ha feltételezzük, hogy a nagy király, aki oly szívesen vegyült el a nép közé, járkált rangrejtve az országban, gyakran választotta volna naga is a 83-as villamost, ha a szabadba vágyott volna. Velünk szállt volna le a Nagyhidnál, talán még beszélgetésbe is elegyedett volna, hogy személyesen ellenőrizze — esetleg a kisszakasszal kapcsolatos siralmakat. Garády Sándor, aki a kis társaságnak az ásatásokat bemutatta, a villamosról leszállva figyelmeztette a kirándulókat, hogy a néhány száz lépéssel a Hidegkúti út 48. alá olyan korba vezet vissza bennünket, amely talán soha többé nem lesz osztályrészre a magyaroknak. — Hölgyeim és Uraim! — mondta — Mátyás szelleme van most körülöttünk — és valóban talán már a villamoson is a nyomába szegődött a kései kor szülöttjének, hogy minden vezetőnél szakszerűbben tájékoztassa a romok régi dicsőségéről, amely szinte örökre késni látszik ebben a gyönyörű nyári verőfényben.

A Hidegkúti út 48. alatti telken a sűrű lombok közt a számtábla szomszédságában fehérszínű zománctábla bújik meg, alig nagyobb, mintha ügyvédi irodát jelezne. Felirata: Fővárosi Múzeum. Belépve a rozoga kapun, pár lépésnyi hepe-hupa után már bent is vagyunk a múzeumban. Múzeum a látogató szemében tágas, barátságos folyosókat, pompás üvegszekrények alatt feltéve őrzött kincseket szokott jelenteni. Minket pestieket különösen elkényeztetett a sors ebben a tekintetben, hiszen múzeumépületeink mindegyike építészeti remekmű is. Még ahol épületbe el nem helyezhető falmaradványok képviselik is a látnivalókat, a környezet kárpótolja a márványos folyosókat. Gondoljunk csak a margitszigeti romokra. Bár ezek a romok az idők folyamán Szent Margit legendakörétől merőben távolos idilleknek adtak hajlékot.

Mátyás király kastélyának romjai nagyon elhanyagolt környezetben, buckák közt, kezdetleges, kátránypapírral lefedett deszkatákolmány alatt fogadják a késő utókor rajongóit. Mint vezetőnk Garády Sándor mondja, nemcsak történelmi, de régészeti szempontból is rendkívüli jelentőséggel bírnak, mivel a margitszigeti kápolna romjai mellett az egyetlen középkori emlékünks. Maga a kastély tulajdonképpen csak évszámok szerint középkori építkezés, hiszen a késői reneszansz stílusában épült, de az ásatásokkal egyidejűleg napfényre került és ugyanezen a telken lévő nyéki templom romjai már a középkor szívéből származnak.

A látogatók tiszteletére tájékoztató felfüggesztették a romfalhoz támasztott táblára a kastély és a templom rekonstruált alaprajzát és a töredékekből, sőt törmelékekből összeállított stílustörténeti leletekről, valamint az ásatások nevezetesebb állomásairól készült fényképeket.

Túlzsírozott arckrém

— Ahol most állnak, hölgyeim és uraim, — hangzik a magyarázat — egykor pince volt. Ezen a helyen az ásatások előtt kétemelet magasságban domb emelkedett és több vagón földet kellett elhordani, hogy a falakat szabadabbá tegyük. Az ásatások tehát a kastély pincéjének falait és a földszint falainak egy hányadát tárták fel. (Szűrjük itt közbe, hogy a társaság legifjabb tagja, egy tízéves kislány sehogyan sem tudta megérteni, hogy miért nincsenek meg az emelet romjai is.)

A pince nem holmi faskamrául szolgált, hanem a kastély vendégeinek kedvenc tartózkodási helye volt. A rekkelő hőségben lejár ide az udvar. Iddogáltak. Ahol most a magas, orriszpetős úr szögesvégű botjával szórakozottan kapargatja a homokos talajt, ott valamikor Mátyás király foglalt helyet karosszékeiben, évdött az urakkal és talán téved Arany János és éppen itt fogadta *Pázmány lovag* látogatását. A pince másik tágasabb térségbe folyosó vezet. Ez a folyosó a kastélynak az idő vasfogatától legkevésbé kikezdett maradványa. Ügyszólván teljes épiségben maradt meg. A folyosó falaiban teljesen mállásmentesen láthatók a mécestartó üregek. Egyikben porcellántégely. Azonban nem valamelyik egykori aranycsináló felejtette itt, kozmetikai készítményt tartalmaz, mindennél beszédeesebben hirdetve, hogy van valami, ami még a legnagyobb királyok dicsősége mellett is megjelenik, észrevétlenül, csendben, de határozottan kéri részét. A méces helyett, amely Igazságos Királyunk botorkáló lépteit világította a pince sötétjében, kenőcs került a tartóba. »Túlzsírozott arckrém.« Talán az ásatásoknál közreműködők valamelyik női hozzátartozója felejtette itt, mert a nap az egyetlen, amely az elmúlt félezerédec alatt sem vett semmit perzselő hevéből.

A földszint romjai

A kátránypapírosból készült hevenyeszett tetőre fektetett létrán megyünk föl a kastély földszintjének maradványaihoz. A földszint padozata helyenként épiségben maradt meg és nagymennyiségben találták meg az egykori mozaik padló tégláit. Itt már tető alatt járunk, minduntalan gerendákba botolva, akár csak

valami padlason. A rögtönzött mennyezet alacsony és a létra torkolatánál alig másfél méternyi, hiszen ez a lejtős tető szélére esik.

— Nem baj, hölgyeim és uraim, — jegyzi meg Garády Sándor — csak hajoljanak jól meg. Mátyás emléke megérdemli.

Valaki megkérdezi, hogy mégis, mi bizonyította kétségtelen hitelességgel, hogy a romok valóban Mátyásnak szolgáltak hajlékú? Hiszen az, hogy a feltételezett helyen tényleg romokra bukkantak, ha sokat is mond, nem megdönthetetlen.

Megint visszakerülünk a pincébe és az itt elhelyezett és már említett ábrákon magyarázza vezetőnk a faragványleletek reneszansz eredetét. A Hunyadi-család hollós címerére azonban nem akadtak. Csupán a lengyel sasos Ulászló címert találták meg. A királyi vadász-kastélyok sem mentesek az emberi hálátlanságtól és természetesen az új urakodó levétette a még oly dicső előd jelvényeit. Mátyás szellemét azonban nem tudta letagadni a késői utókor előtt, mert a Hunyadiak három emblémája világosan fellelhető a rekonstruált faragványokban. Az épiségben maradt *bábos korlát* bábjai is megőrizték Mátyás jelvényeit.

Egy kisebb és egy nagyobb gödröt találtak a kastély falai tövében és ezekben a vermekben akadtak a legtöbb művészettörténeti leletre. Valószínű, hogy a kisebbik verem, mint vezetőnk magyarázta, magának a királynak óvta egészségét. A történelem tanít bennünket, hogy bizonyos dolgokban a legnagyobb királyok is egyenlőek a legszegényebb alattvalóval, s Mátyásnak talán éppen abban állott legfőbb varázsa, hogy sosem felejtkezett meg erről.

Zsebpénz a királynak

A táblára akasztott fényképek között néhányon csontvázakat látni. Garády magyarázza, hogy ezek a felvételek a néhány százlépcsőre feltárt nyéki templomnak ásatása közben készültek. A templom még a kastélynál is becsebb művészettörténeti szempontból, mert kétségtelenül igazolódott, hogy árpádházi korból származik. Temetkezőhelyül is szolgált. Persze, mikor a kriptát megtelt, kiürítették és újból temetkeztek bele. A csontokat össze-visszahányva a kriptá kiürítésekor valahol elföldelték. Így volt ez több magyarországi és külföldi templomnál is. Példának a nyitrai templomot említi Garády Sándor miniszteri tanácsos, ahol szintén ez volt a gyakorlat és csak püspököktől felfelé kegyelmeztek a csontoknak, azok a helyükön maradhattak.

— Lám, még halóporunkban sem vagyunk mindig egyenlők — tette hozzá tréfásan.

Az annyira mai hivatalos szakszerűséggel hangzó »gyermekhalandóság« sem ismeretlen fogalom az igazságos király és utódainak korában. A feltárt kriptáról készült fényképfelvételeken világosan kivehető a csontváz, amint porladó karjával apró csontvázat ölel. Szakértők szerint női csontváz. Ki tudja, milyen betegségnek estek áldozatul anya és csecsemője, akiket azután ilyen helyzetben földeltek el a kegyeletes hozzátartozók. A csontok helyzetéből következtetve nem lehettek szegénysorsú halottak, mert a tetemek ilyen elhelyezése sok gonddal és munkával kellett járjon. Már pedig a nép akkoriban sem volt bővében a pénznek. A későbbi lengyel királynak, az Ulászló udvarában tartózkodó Zsigmond hercegnek számadáskönyvében adatokra bukkantak, hogy egy ortus-t kapott, hogy Nyék lakossága közt ossza szét. Ugyancsak adatokra akadtak arra nézve is, hogy egy forintot kapott az udvarmestertől, amikor vendégségbe a nyéki vadászkastélyba indult. (Az ortus vásárlóértékére vonatkozólag jegyezzük meg, hogy egy ortusért abban az időben szőlőt kapott az ember, présházzal és minden tartozékkal együtt.)

Áruló birtoka

A romok területének útja tisztán követhető egészen mai tulajdonosukig. *Kalmárffy Ignác budai bíró* a török hódoltság után megvásárolta a várostól a telket. Potom pénzért. Annakidején az ilyesmi nem volt összeférhetetlen. Kalmárffy különben sem volt kényes ízlésű ember, mert bíró és városparancsnok létére, a bécsi császári levéltár napfényre került adatai szerint, főjövendelmét mint az udvar besúgója szerezte. Kalmárffynak fiai nem lévén, két leánya örökölte a hüvösvölgyi birtokot és valószínűleg a leányok férjei hordatták el a dűledező vadászkastélyt, nem is sejtven, hogy az Mátyásé volt. A múlt század elején, mint az adatok elmondják, telekspekuláció tárgyává vált Mátyás egykori tanyája és a 19. század közepe táján került a *Sztankovánszky* család birtokába, ugyancsak leányágon pedig a jelenlegi tulajdonos *Simoncsics* család kezébe.

A kastély és a Vadaskert szinte világhírű volt a maga idejében. Minden kétséget kizáróan igazolódott, hogy *Szapolyai János*nak, mikor bevonult a mohácsi vész után Budára, egyik legelső dolga volt, hogy megtekintse a nagyszerű vadászterületet és a hozzátartozó vadászlakot.

Szerelmesek, turisták, üdülők, nyaralók, villatulajdonosok és Hüvösvölgy egyéb látogatói, ha felkerül a XII. kerületet jelző tábla az uccákra, szakszerűen és tárgyilagosan hirdetve Mátyás emlékét, megpillantva a tábla szövegét, egészítsék ki az elmondottakból önkéntelen képzeleteket.